

La distribució territorial de l'oferta d'instal·lacions esportives a Espanya. Classificació de les Comunitats Autònomes en funció de l'ISID

Territorial Distribution of Sports Facilities in Spain: Classification of Autonomous Communities According to the ISID

PABLO BURILLO

Facultat de Ciències de l'Esport
Universidad de Castilla-La Mancha

GABRIEL RODRÍGUEZ-ROMO

Facultat de Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport-INEF
Universidad Politécnica de Madrid

JUAN JOSÉ SALINERO

Institut de Ciències de l'Esport
Universidad Camilo José Cela

LEONOR GALLARDO

Facultat de Ciències de l'Esport
Universidad de Castilla-La Mancha

MARTA GARCÍA-TASCÓN

Facultat de l'Esport
Universidad Pablo de Olavide

Autora per a la correspondència

Leonor Gallardo
leonor.gallardo@uclm.es

Resum

El principal objectiu del nostre estudi és posicionar les Comunitats Autònomes espanyoles en funció de les seves ofertes d'instal·lacions esportives; per fer-ho utilitzarem les dades proporcionades pel Cens Nacional d'Instal·lacions Esportives 2005. L'univers d'estudi va estar format per totes les instal·lacions i espais esportius que es van censar a Espanya tot al llarg de 2005. Per procedir al posicionament de les Comunitats es van seleccionar i es van definir 15 variables per part d'un grup d'experts. Les variables esmentades es van agrupar en tres Indicadors Parcial (Població, Qualitat i Densitat) i el seu sumatori va donar lloc a un Indicador Sintètic d'Instal·lacions Esportives (ISID), que va permetre posicionar de manera global les Comunitats segons les seves respectives ofertes d'instal·lacions. Els resultats de l'ISID posen de manifest que a Espanya hi ha importants desigualtats territorials en la distribució de l'oferta d'instal·lacions esportives. Igualment, els resultats obtinguts en aquest estudi també semblen indicar que les Comunitats més ben posicionades als Indicadors Població i/o Densitat solen presentar majors taxes de pràctica esportiva entre els seus habitants, mentre que les més mal posicionades en els esmentats Indicadors tendeixen a mostrar nivells de pràctica menors.

Paraules clau

Instal·lacions Esportives; ISID; Indicador Sintètic; Comunitats Autònomes.

Abstract

Territorial Distribution of Sports Facilities in Spain: Classification of Autonomous Communities According to the ISID

The main aim of this study is to position the Spanish Autonomous Communities according to their offer of sports facilities, using data provided by the National Census of Sports Facilities – 2005. The study included all the sports facilities and spaces recorded in Spain in 2005. To start placing each Community, a group of experts defined and selected among 15 variables, grouped in three Partial Indicators (Population, Quality and Density), and this resulted in a Synthetic Indicator of Sports Facilities (ISID: Indicador Sintètic d'Instal·lacions Esportives), which was used as a global measure of the Communities according to their respective offer. The results of the ISID demonstrate the existence in Spain of important territorial disparities in the distribution of available sports facilities. Also, the results seem to indicate that the best-positioned Communities in the Population and/or Density indicators tend to have greater numbers of sports practitioners, while those low on the list have inferior participation levels.

Key words

Sports Facilities; ISID; Synthetic Indicator; Autonomous Communities.

Introducció

L'entorn social en què es desenvolupa l'individu, afegit a l'entorn físic del qual formen part les instal·lacions esportives, han estat presentats com a importants pronosticadors en la consecució de ciutadans físicament actius (Stahl *et al.*, 2001). En aquest sentit, diversos autors han trobat relacions positives entre els nivells d'activitat física i el suport social i de l'entorn físic (Di Lorenzo, Stucky-Ropp, Vander Wal i Gotham, 1998; Sallis, Johnson, Calfas, Caparosa i Nichols, 1997; Sallis i Owen, 1998).

Igualment, altres investigacions han comprovat que les diferents característiques de les àrees de residència es troben relacionades amb l'activitat física que realitza la seva població (Ball, Bauman, Leslie i Owen, 2001; Brownson, Baker, Houseman, Brennan i Bacak, 2001; Diez-Roux, Link i Northridge, 2000; Ecob i Macintyre, 2000; Giles-Corti i Donovan, 2002; Macintyre i Ellaway, 1998; Parks, Houseman i Brownson, 2003; Takanono, Nakamura i Watanabe, 2002). En efecte, s'ha observat que les àrees amb menors nivells d'instal·lacions i equipaments dedicats al benestar, igual com les àrees amb grans desigualtats socioeconòmiques, mostren taxes elevades d'inactivitat física entre els seus residents. Alguns autors atribueixen aquests resultats al fet que les esmentades àrees compten amb menys serveis i amb escasses zones verdes i infraestructures dedicades a l'esbarjo i a l'esport (Diez-Roux *et al.*, 2000; Ecob i Macintyre, 2000; Macintyre i Ellaway, 1998).

D'altra banda, també s'han realitzat diferents investigacions per analitzar les possibles relacions entre la disponibilitat d'instal·lacions esportives i els nivells d'activitat física de determinats grups de població (Eyler, Brownson, Bacak i Housemann, 2003; Giles-Corti i Donovan, 2003; Humpel, Owen, Iverson, Leslie i Bauman, 2004; Li, Fisher, Brownson i Bosworth, 2005; Pascual *et al.*, 2007; Stahl *et al.*, 2001; Van Lenthe, Brug, i Mackenbach, 2005; Wendel-Vos, Schuit, Boshuizen, Saris i Kromhout, 2004).

Van Lenthe *et al.* (2005) expliquen que una de les evidències més notables de la relació entre les característiques de l'entorn urbà i la pràctica d'activitat física, és el paper que exerceixen els factors de proximitat a les instal·lacions esportives. En aquesta línia, diferents estudis han donat associacions positives entre la percepció que tenen els subjectes sobre la proximitat d'instal·lacions per a la pràctica físicoesportiva (p. ex., gimnasos) i d'altres espais urbans (p. ex., parcs) i la probabilitat de ser físicament actius (Ball *et al.*, 2001;

Booth, Owen, Bauman, Clavisi i Leslie, 2000; Brownson *et al.*, 2001; Giles-Corti i Donovan, 2002).

Finalment, diferents estudis han demostrat el potencial i la influència que pot tenir en l'augment de la pràctica d'activitat física, la construcció d'instal·lacions esportives en espais estratègics (Andrews, Sudwell i Sparkes, 2005 i Bale, 2001). La creació d'espais actius i accessibles s'ha convertit en un objectiu cada vegada més plantejat en el disseny i la remodelació de les ciutats (Hoehner, Brennan, Brownson, Handy i Killingsworth, 2003).

En el cas d'Espanya, algunes investigacions han analitzat en quina mesura els equipaments esportius eren reveladors dels trets de la societat (Puig, Martínez, Pellegri i Lambert, 1993). Doncs bé, els estudis esmentats van arribar a la conclusió que al nostre país hi havia correlacions positives entre el grau de desenvolupament demogràfic, social i econòmic de les diferents Comunitats Autònomes i el nivell de desenvolupament dels seus corresponents sistemes esportius (taxes de pràctica esportiva i quantitat i diversitat d'equipaments esportius). Així, per exemple, les Comunitats Autònomes que presentaven un fort desenvolupament industrial, un gran creixement i concentració de la població i, alhora, un procés de terciarització de la població activa, mostraven sistemes esportius molt desenvolupats, caracteritzats per taxes de pràctica esportiva més elevades i un bon perfil d'equipaments esportius. Per arribar a aquestes conclusions es van analitzar, entre altres dades, les corresponents al I Cens Nacional d'Instal·lacions Esportives implementat el 1986 i a l'enquesta sobre hàbits esportius dels espanyols realitzada el 1990.

Des d'aquelles dates fins a l'actualitat, el parc espanyol d'instal·lacions esportives i de lleure ha crescut de forma molt significativa (Gallard, 2007), igual com la pràctica esportiva i l'activitat física en general (García, 2006). Així, Espanya ja comptava el 2005 amb 79.059 instal·lacions esportives (78.873 instal·lacions esportives, amb l'exclusió de Ceuta i Melilla), davant les 48.205 que es van censar a començament de 1986. Això significa que, aproximadament en 20 anys, el nombre d'instal·lacions esportives a Espanya s'ha incrementat un 64 %.

Tenint en compte tot el que acabem d'exposar, el principal objectiu del nostre estudi és posicionar les diferents Comunitats Autònomes espanyoles en funció de les seves respectives ofertes d'instal·lacions esportives, tot valorant-ne per fer-ho diferents aspectes quantitius i qualitius a partir de les dades proporcionades per l'últim Cens Nacional d'Instal·lacions Esportives (Gallard, 2007). L'esmentat posicionament permetrà observar cla-

rament les possibles desigualtats territorials en la distribució de l'oferta d'instal·lacions esportives i, en conseqüència, valorar quines Comunitats Autònomes són les que proporcionen, a priori, entorns més o menys propicis per a la pràctica d'activitat física i/o esport entre els seus habitants.

Mètode

L'univers d'estudi va estar format per totes les instal·lacions i espais esportius, tant públics com privats, que es van censar a Espanya tot al llarg del 2005; només en queden excloses les instal·lacions i els espais esportius privats d'ús individual familiar. Per tant, no es va manejar una mostra, sinó que va incloure tota la infraestructura esportiva existent en les 17 Comunitats Autònomes espanyoles. Es va considerar convenient no incloure les Ciutats Autònomes de Ceuta i Melilla, atès que per les seves característiques pròpies (reduïda extensió, 19 i 13 km² respectivament, i altíssima densitat de població, 4.000 i 5.000 hab./km²) desvirtuarien els resultats mitjans nacionals.

Les dades necessàries per al desenvolupament d'aquest estudi van ser obtingudes de les bases de dades següents:

- *Cens Nacional d'Instal·lacions Esportives 2005 (CNID 2005)*: cens elaborat pel Consell Superior d'Esports, en el qual s'inclouen dades relatives a totes les instal·lacions esportives d'ús col·lectiu existents a les Comunitats Autònomes (www.csd.gog.es).
- *Cens Nacional de Població*: es refereix al recompte de la població segons diferents desagregacions territorials. En aquest cas, es prenen com a referència les dades regionals durant l'any 2005 (INE, 2006).
- *Territori de cada Comunitat Autònoma espanyola*: la superfície regional va ser obtinguda de la base de dades sobre "Extensió superficial per Comunitats Autònomes", mesurada en quilòmetres quadrats, amb la que compta l'Institut Nacional d'Estadística (www.ine.es).

A partir de les bases de dades esmentades es va extreure informació relativa a les 15 variables objecte d'estudi que es reflecteixen a la *taula 1*. La selecció i la definició d'aquestes variables, que permetés l'anàlisi de les principals característiques de les instal·lacions esportives en les diferents Comunitats, va ser efectuada

per un grup d'experts. El grup esmentat, a través de la tècnica de *Grup de Discussió*, va identificar les variables més idònies per explicar i determinar la situació de la infraestructura esportiva en cada Comunitat. Aquesta tècnica va tenir com a objectiu global l'obtenció d'informació des de diferents perspectives, i va potenciar tota mena d'aportacions i punts de vista propis.

La sessió del Grup de Discussió es va desenvolupar de la forma següent:

- Presentació dels components del grup i establiment dels objectius de la reunió.
- Desenvolupament de la reunió i debat sobre les variables que podrien resultar determinants per caracteritzar l'oferta d'instal·lacions esportives de cada Comunitat. A més a més, a partir de la pròpia experiència dels participants en el grup, es va procedir a ponderar la importància de cadascuna de les variables respecte al 100 % total.
- Generació de conclusions, concreció de les variables objecte d'estudi i nivells de classificació de les instal·lacions esportives de les regions, segons l'Indicador Sintètic de les Instal·lacions Esportives (ISID).

Com a resultat es van identificar les 15 variables ja esmentades, les quals es van integrar, alhora, en tres Indicadors Parcial (Població, Densitat i Qualitat):

- *Indicador Població* (variables 1 a 5): variables que relacionaven la quantitat d'instal·lacions, espais i superfície esportiva de cada regió amb la seva població.
- *Indicador Qualitat* (variables 6 a 12): variables que informaven del grau d'idoneïtat constructiva i de manteniment de les diferents instal·lacions esportives (antiguitat, accessibilitat, ús d'energies renovables, disponibilitat d'espais auxiliars, etc.).
- *Indicador Densitat* (variables 13 a 15): variables que relacionaven les dotacions d'instal·lacions i espais esportius amb la superfície regional.

Cada variable es va ponderar de forma idèntica (amb un valor del 6,67 %), perquè es va considerar que totes elles tenien un mateix nivell d'importància respecte al total. Per indicadors parcials, l'Indicador Població va representar un 33,33 % de l'ISID; l'Indicador Qualitat, un 46,66 % de l'ISID i, finalment, l'Indicador Qualitat un 20,00 %.

Núm.	Variables	Definició
1	Nombre d'instal·lacions per habitant	Proporció d'instal·lacions esportives/nombre d'habitants, en la Comunitat
2	Nombre d'espais esportius per habitant	Proporció d'espais esportius/nombre d'habitants, en la Comunitat
3	Superfície esportiva per habitant	Proporció de metres quadrats d'espais esportius convencionals/nombre d'habitants, en la Comunitat
4	Piscines cobertes per habitant	Proporció de piscines cobertes/nombre d'habitants, en la Comunitat
5	Làmina d'aigua coberta per habitant	Proporció de metres quadrats de làmina d'aigua en piscines cobertes/nombre d'habitants, en la Comunitat
6	Edat mitjana de les instal·lacions construïdes en els últims 30 anys	Edat mitjana de les instal·lacions esportives construïdes des de 1975, en la Comunitat
7	Percentatge d'espais esportius tancats	El CNID 2005 cataloga els espais esportius convencionals com a oberts o tancats. Aquesta variable ha estat obtinguda del tant per cent d'espais esportius tancats en funció del total d'espais esportius, en la Comunitat
8	Nombre de vestidors per instal·lació	Proporció de vestidors/nombre d'instal·lacions esportives, en la Comunitat
9	Percentatge de paviment en bon estat	El CNID 2005 cataloga l'estat de conservació dels paviments esportius en 4 categories: bo, regular, mal estat i inservible. S'han escollit per a aquesta variable únicament els paviments en "Bon estat". Després es va obtenir el tant per cent de paviments en bon estat en funció del total de paviments esportius, en la Comunitat
10	Serveis auxiliars per instal·lació	Proporció de serveis auxiliars/nombre d'instal·lacions esportives, en la Comunitat
11	Nivell d'accessibilitat	Seguint el compliment del Reial Decret sobre mesures mínimes d'Accessibilitat en edificis de 1989 (Reial Decret 556/1989, de 19 de maig), es va analitzar el percentatge d'instal·lacions esportives construïdes a partir de l'entrada en vigor del RD que complien aquesta normativa d'accessibilitat, tant per a esportistes com per a espectadors
12	Utilització d'energies renovables	El CNID 2005 identifica com a energies renovables les plaques solars (tèrmiques i fotovoltaïques), hidràulica, biomassa i eòlica. La variable contempla l'ús d'algun d'aquests sistemes esmentats anteriorment. Es va obtenir la proporció d'instal·lacions esportives que utilitzen energies renovables/nombre total d'instal·lacions esportives, en la Comunitat
13	Densitat d'instal·lacions esportives per superfície regional	Proporció d'instal·lacions esportives/quilòmetres quadrats d'extensió regional
14	Densitat d'espais esportius per superfície regional	Proporció d'espais esportius/quilòmetres quadrats d'extensió regional
15	Metres quadrats d'espai esportiu per superfície regional	Proporció de metres quadrats d'espais esportius convencionals/quilòmetres quadrats d'extensió regional

▲
Taula 1

Denominació i definició de les variables objecte d'estudi

Per a l'anàlisi de la situació de cada regió, es va crear un Indicador Sintètic. Com ja ha estat assenyalat, el seu disseny es va iniciar amb la selecció, pel grup d'experts, de les variables més representatives de l'oferta d'infraestructura esportiva en cada Comunitat. Per poder sumar el valor obtingut en cada variable, es van estandarditzar aquestes per disposar d'una única escala de mesura. Seguint a nombrosos autors (Norton, 2007; Rahman, 2004; Wolsink, 2004), es va fer servir una puntuació estandarditzada, de mitjana zero i unitat, la desviació típica. Així, en cadascuna de les variables apareixen valors negatius (per sota de la mitjana) i valors positius (per damunt de la mitjana). Posteriorment, aquestes variables es van agrupar en Indicadors Parcial. Finalment, es va fer un sumatori d'aquests Indicadors Parcial, i es va obtenir un ISID que reflectia l'estat de la xarxa d'infraestructures esportives en les diferents Comunitats.

Finalment, es van establir 4 nivells de classificació de les Comunitats Autònomes espanyoles segons els seus resultats a l'ISID: 1. *Nivell Baix* (ISID amb puntuacions inferiors a -3), 2. *Nivell Mitjà-Baix* (ISID amb puntuacions entre 0 i -3), 3. *Nivell Mitjà-Alt* (ISID amb puntuacions entre 0,01 i 3) i 4. *Nivell Alt* (ISID amb puntuacions superiors a 3).

Resultats

La *taula 2* mostra els resultats obtinguts per cada Comunitat Autònoma en les diferents variables objecte d'estudi i en els tres Indicadors Parcial: Població, Qualitat i Densitat.

Indicador Població

Com es pot observar, Balears és clarament la Comunitat Autònoma més ben posicionada a l'Indicador Població, tot duplicant amb escreix la puntuació corresponent a Navarra, que se situa en segon lloc. En comparació amb altres regions, Balears destaca en gairebé totes les variables incloses en aquest Indicador i, de manera especial, en la variable 4 (*piscines cobertes per habitant*). No obstant això, també és cert que en la variable 3 (*superfície esportiva per habitant*) mostra resultats menys favorables, per sota de la mitjana nacional. En aquest cas, Castella i Lleó, fins i tot sent la sisena regió quant a nombre d'habitants, és clarament la Comunitat més ben posicionada pel que fa a *superfície esportiva per habitant*. Al contrari, Cantàbria, que és la segona

Comunitat amb menor població d'Espanya, obté valors mitjans, i fins i tot inferiors a la mitjana, en variables com ara la *superfície esportiva per habitant* o el nombre de *piscines cobertes per habitant*.

D'altra banda, tres de les Comunitats ubicades en els cinc primers llocs de l'Indicador Població (Castella i Lleó, Aragó i la Rioja), ofereixen valors positius en tres de les variables estudiades (*instal·lacions, espais i superfície esportiva per habitant*). Tanmateix, mostren dades negatives (inferiors a la mitjana nacional) en les dues restants, és a dir, en les que fan referència a l'oferta de piscines cobertes en funció de la seva població. Finalment, és important d'assenyalar que les Comunitats d'Astúries, Andalusia, València, Múrcia i Madrid són les més mal posicionades a l'Indicador Població, amb valors inferiors a la mitjana nacional en totes les variables que l'integren.

Indicador Qualitat

En aquest Indicador, Catalunya, Astúries, Canàries, Andalusia, Balears, Galícia, la Rioja i Aragó són, per aquest ordre, les Comunitats Autònomes més ben situades, amb valors superiors a la mitjana en tots els casos. Catalunya és, sense cap mena de dubte, la regió més avançada en la *implantació d'energies renovables*, cosa que demostra la seva gran aposta pel medi ambient i la sostenibilitat. A més a més, al costat de les Balears, també es posiciona als primers llocs quant a disponibilitat de *serveis auxiliars en les seves instal·lacions*.

En l'extrem oposat, Castella i Lleó, Múrcia i Madrid són les Comunitats que donen pitjors resultats globals en aquest Indicador. En el cas de la Comunitat de Madrid, les dades més negatives es troben associades a la major *edat mitjana* de les instal·lacions creades en els últims 30 anys, igual com a un menor nombre de *vestidors per instal·lació* i a un escàs ús de les *energies renovables*. Múrcia, igual com Madrid, també destaca negativament per la major *edat mitjana* de les seves instal·lacions i per la poca utilització en aquestes d'energies renovables. No obstant això, els seus pitjors resultats en aquest Indicador es troben relacionats amb la menor *accessibilitat arquitectònica* a les seves instal·lacions esportives. A Castella i Lleó, el percentatge d'*espais esportius tancats* i el nombre de *vestidors i serveis auxiliars per instal·lació*, són les variables que mostren pitjors resultats en comparació amb altres Comunitats.

Variables:	Indicador Població					Indicador Qualitat					Indicador Densitat									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Qualitat	13	14	15	Densitat			
Balears	2,19	2,82	-0,72	3,51	2,38	10,19	Catalunya	0,19	-0,2	0,74	1,1	1,28	0,88	3,01	7	Madrid	2,29	2,37	2,87	7,53
Navarra	0,25	0,59	0,74	1,03	1,94	4,54	Astúries	0,46	1,26	-0,02	0,54	0	0,29	0,99	3,53	Balears	1,88	1,83	0,35	4,06
Castella i Lleó	0,57	0,76	2,4	-0,44	-0,57	3,71	Canàries	0,13	-0,45	0,32	0,74	1,12	0,08	0,66	2,61	Canàries	1,3	1,16	1,08	3,53
Aragó	0,77	1,02	0,6	-0,22	-0,38	1,79	Andalusia	1,68	-0,89	-0,56	0,57	0,9	-0,48	0,82	2,04	País Basc	0,76	0,85	1,25	2,87
La Rioja	0,42	0,6	0,39	-0,25	-0,32	0,84	Balears	-0,46	-0,99	-1,35	1,46	1,48	0,99	0,37	1,51	Catalunya	0,49	0,58	0,51	1,58
Cantàbria	0,76	0,05	-0,07	-0,08	0	0,67	Galícia	-0,33	1,57	1,6	-1,59	0,22	0,09	-0,51	1,05	Comunitat Valenciana	-0,16	0,01	0,22	0,07
Catalunya	-0,46	-0,05	-0,74	0,19	1,29	0,23	La Rioja	1,6	-0,17	-0,35	0,83	-0,09	-0,34	-0,49	0,99	Cantàbria	0,02	-0,25	-0,13	-0,35
Castella-La Manxa	0,39	-0,06	0,91	-0,66	-0,56	0,03	Aragó	0,45	-0,78	1,71	0,93	-0,36	-1,17	-0,1	0,69	Galícia	-0,42	-0,52	-0,1	-1,03
Extremadura	0,23	-0,06	1,54	-0,78	-1,36	-0,44	Comunitat Valenciana	-0,21	-0,53	0,51	-0,46	1,26	-0,86	0,17	-0,12	Astúries	-0,41	-0,45	-0,43	-1,29
Galícia	-0,26	-0,65	0,4	-0,09	0,01	-0,6	Navarra	0,7	1,34	0,29	-1,17	-1,84	1,16	-1,02	-0,53	Regió de Múrcia	-0,56	-0,52	-0,41	-1,49
País Basc	-0,81	-0,49	-0,7	0,3	0,54	-1,16	Extremadura	0,67	-0,61	0,4	-1,21	-0,24	0,49	-0,23	-0,73	Navarra	-0,58	-0,53	-0,45	-1,56
Canàries	0,14	0,3	-0,6	-0,53	-0,8	-1,5	País Basc	-1,91	2,15	-0,37	-1,34	0,4	0,02	0,05	-1	Andalusia	-0,54	-0,57	-0,52	-1,64
Astúries	-0,45	-0,59	-0,53	-0,29	-0,1	-1,95	Cantàbria	-0,43	0,21	-1,73	1,14	-1,03	1,28	-1,02	-1,56	La Rioja	-0,56	-0,53	-0,56	-1,64
Andalusia	-0,67	-0,82	-0,51	-0,38	-0,8	-3,19	Castella-La Manxa	0,1	-0,84	1,01	0,32	-0,91	-1,22	-0,34	-1,87	Castella i Lleó	-0,81	-0,83	-0,78	-2,41
Comunitat Valenciana	-1,35	-0,96	-0,9	-0,35	-0,48	-4,05	Castella i Lleó	0,3	-1,18	-1,34	-0,56	-1,61	1,45	-0,63	-3,57	Aragó	-0,87	-0,81	-1,01	-2,69
Regió de Múrcia	-1,29	-1,22	-0,83	-0,56	-0,5	-4,4	Regió de Múrcia	-0,95	-0,16	0,21	-0,68	-0,12	-2,13	-0,78	-4,6	Extremadura	-0,92	-0,89	-0,9	-2,71
Madrid	-1,43	-1,23	-1,36	-0,4	-0,29	-4,71	Madrid	-2	0,26	-1,07	-0,61	-0,49	-0,55	-0,96	-5,43	Castella-La Manxa	-0,92	-0,9	-1,01	-2,83

Taula 2

Puntuacions de les diferents Comunitats Autònomes en cada variable objecte d'estudi i als Indicadors Parcial (Població, Qualitat i Densitat)

Indicador Densitat

Al contrari que als altres dos Indicadors analitzats, Madrid ocupa de manera destacada el primer lloc a l'Indicador Densitat. La segueixen, amb valors superiors a la mitjana nacional (valors positius), les Comunitats de les Balears, les Canàries, el País Basc, Catalunya i València. Per tant, 11 de les 17 Comunitats Autònomes espanyoles es troben per sota de la mitjana; Castella i Lleó, Aragó, Extremadura i Castella-la Manxa són les que ocupen les últimes posicions.

És evident que l'Indicador Densitat es veu afectat per la superfície regional. Tanmateix, aquest no és l'únic aspecte que hi incideix, atès que Comunitats com ara Cantàbria, Astúries, Múrcia, Navarra o la Rioja, que es troben entre les més petites quant a extensió superficial, presenten valors inferiors a la mitjana.

Indicador Sintètic de les Instal·lacions Esportives (ISID)

Finalment, del sumatori dels resultats obtinguts en les diferents variables per a cada una de les Comunitats Autònomes, s'obté l'ISID, que mostra la situació de cada Comunitat en funció de la seva oferta d'instal·lacions esportives (vegeu *figures 1 i 2*). Doncs bé, Balears és la Comunitat Autònoma amb una situació més favorable en la seva dotació d'infraestructures esportives. Ocupa el primer lloc de l'ISID, gràcies als seus bons resultats als tres Indicadors Parcial. La segueixen les Comunitats de Catalunya i Canàries, les ofertes d'instal·lacions esportives de les quals també se situen en un Nivell Alt (ISID amb puntuacions superiors a tres). Totes dues Comunitats aconsegueixen posicionar-se en aquest Nivell a causa, fonamentalment, dels seus bons resultats als Indicadors Parcial de Qualitat i Densitat. Tanmateix, a l'Indicador Població els seus resultats no són del tot positius.

En el Nivell Mitjà-Alt es troben quatre Comunitats Autònomes que presenten valors positius en l'ISID, però inferiors a tres en tots els casos. Es tracta de Navarra, País Basc, Astúries i la Rioja. Navarra es troba en quart lloc gràcies als seus bons resultats a l'Indicador de Població, malgrat ocupar posicions mitjanes o baixes als Indicadors de Qualitat i Densitat. El País Basc, tanmateix, es posiciona en cinquè lloc pel fet de donar dades bastant positives a l'Indicador Densitat.

En el Nivell Mitjà-Baix (puntuacions compreses entre -3 i 0 en l'ISID) apareixen sis Comunitats Autòno-

mes. Són, per ordre decreixent, Aragó, Galícia, Cantàbria, Castella i Lleó, Madrid i Andalusia. Generalment, són regions que han destacat en algun Indicador Parcial, però que donen resultats inferiors a la mitjana nacional als altres Indicadors. Aquest és el cas, per exemple, de la Comunitat de Madrid, que fins i tot tenint la millor posició a l'Indicador de Densitat, ocupa l'últim lloc tant en l'Indicador Qualitat com en el de Població.

Extremadura, Comunitat Valenciana, Castella-la Manxa i, especialment, la Regió de Múrcia, són les Comunitats Autònomes els parcs d'instal·lacions esportives de les quals semblen presentar un Nivell Baix de desenvolupament (amb puntuacions en l'ISID inferiors a -3). En gairebé tots els casos, obtenen puntuacions inferiors a la mitjana nacional als tres Indicadors Parcial.

Discussió

L'Indicador Població ofereix una visió bastant aclaridora sobre la disponibilitat d'instal·lacions esportives per a la població que habita en cada Comunitat Autònoma al marge, sens dubte, dels criteris que s'estableixin per poder-hi accedir. Puntuacions baixes en aquest Indicador, és a dir, fonamentalment un escàs nombre d'instal·lacions, d'espais i de superfície esportiva per habitant, es tradueixen, com és lògic, en menors possibilitats de pràctica esportiva per a la població i, en molts casos, en un excés d'usuaris a les instal·lacions esportives, cosa que dificulta el confort dels practicants a l'hora de realitzar les activitats corresponents.

Com mostren els resultats d'aquest estudi, les Balears, Navarra i Castella i Lleó, són les Comunitats millor posicionades en aquest Indicador, mentre que la Comunitat Valenciana, la Regió de Múrcia i, finalment, Madrid, són les que donen pitjors xifres. Les dades favorables de Navarra i Castella i Lleó en aquest Indicador, poden trobar-se propiciades per la seva reduïda densitat de població. Tot i això, no passa el mateix amb les Illes Balears, que se situaven l'any 2005 (INE, 2006) com la sisena regió espanyola quant a densitat de població (197 hab./km²). De tota manera, també és cert que a l'hora de valorar aquestes dades tan favorables de les Balears, pel que fa a disponibilitat d'instal·lacions esportives per als seus habitants, cal tenir en compte que moltes d'aquestes instal·lacions pertanyen al sector residencial i turístic, amb possibles problemes d'accés per a tota la població (Gallard, 2007).

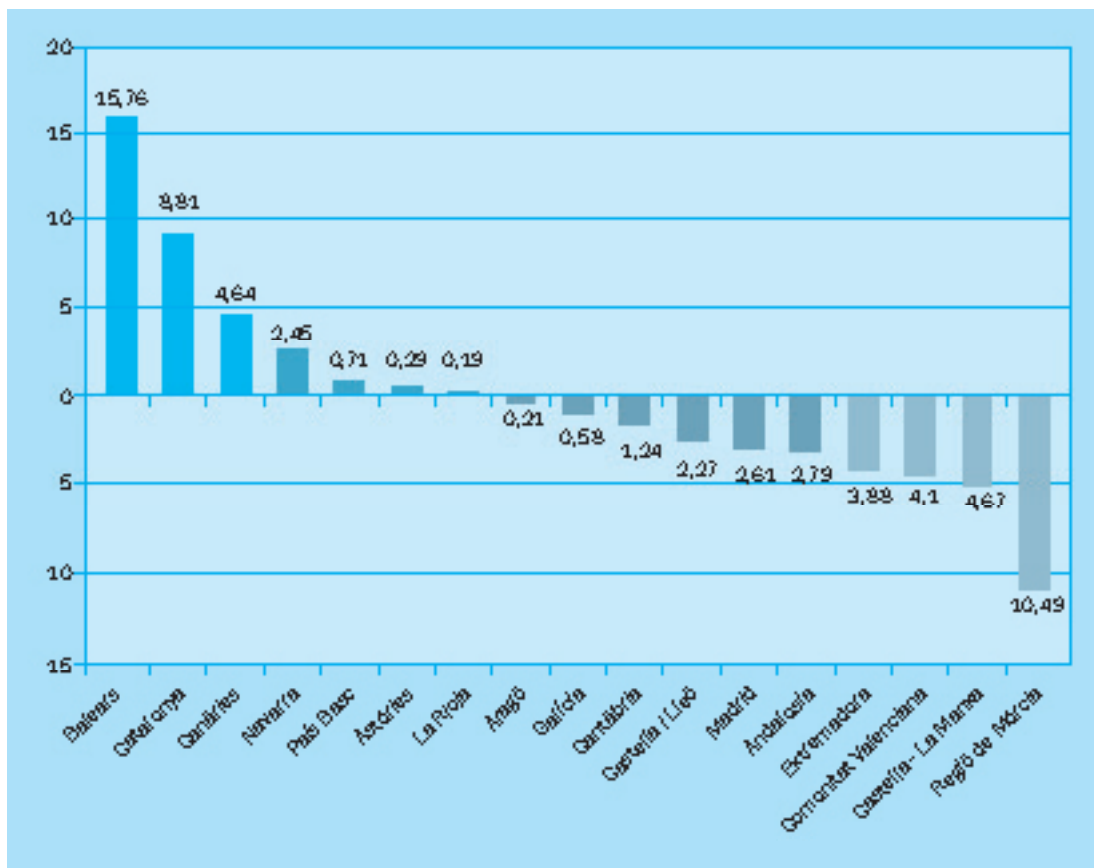

Figura 1
Puntuacions obtingudes en l'ISID per les diferents Comunitats Autònomes

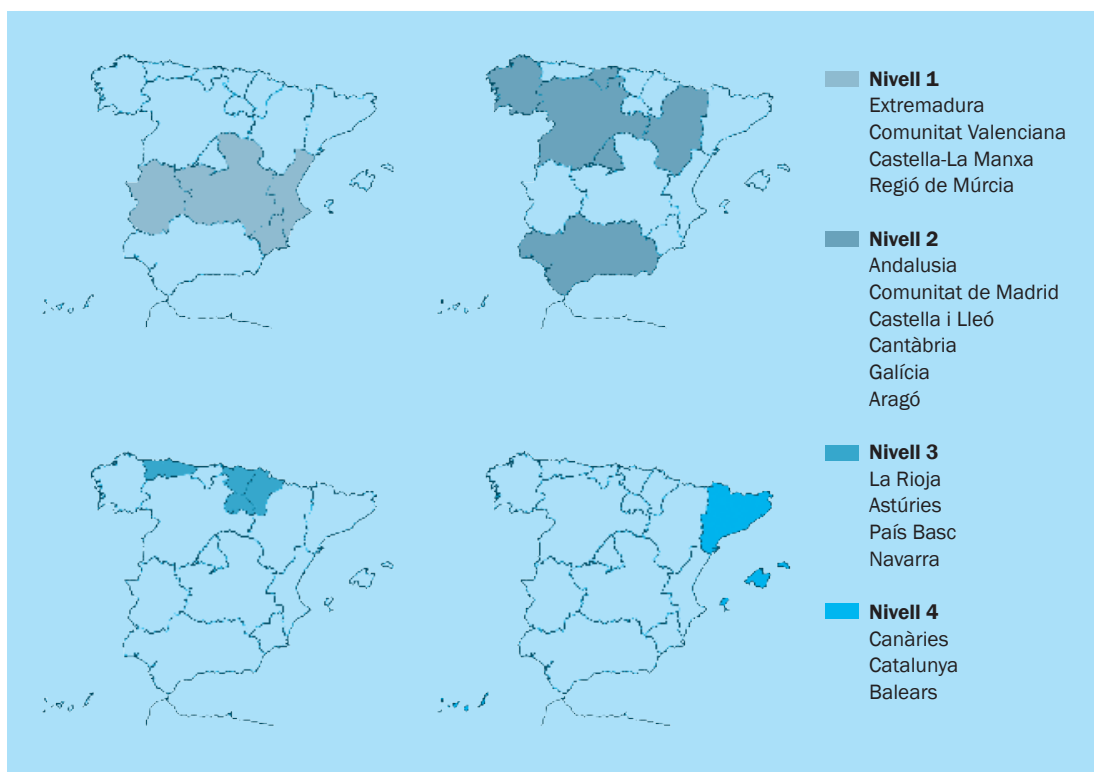

Figura 2
Classificació de les Comunitats Autònomes segons el Nivell de Desenvolupament (1-4) de les seves ofertes d'instal·lacions esportives

Per la seva banda, Madrid era la Comunitat Autònoma amb major densitat de població l'any 2005 (743 hab./km²), car duplicava amb escreix la del País Basc (294 hab./km²) que se situava en segon lloc. Lògicament, aquestes circumstàncies contribueixen a explicar l'últim lloc ocupat per la Comunitat de Madrid a l'Indicador Població. Ara bé, comparativament la situació més deficitària va ser la presentada per la Regió de Múrcia, perquè malgrat ser la setena Comunitat en densitat de població (118 hab./km²), rere les Balears, ocupa la penúltima posició a l'Indicador Població.

L'Indicador de Qualitat, més enllà de mostrar la disponibilitat de la infraestructura esportiva per a la població, proporciona una valuosa informació sobre aspectes bàsics de la instal·lació esportiva: accessibilitat arquitectònica, estat dels paviments, espais complementaris, etc. tots ells crucials per a la correcta prestació dels serveis esportius.

Les Comunitats de Catalunya, Astúries, les Canàries, Andalusia, les Balears, Galícia, la Rioja i Aragó són, clarament, les més ben posicionades pel que fa a la qualitat de les seves respectives ofertes d'instal·lacions esportives. Al contrari, Madrid i la Regió de Múrcia són les que tornen a donar pitjors resultats en aquest Indicador; cal que millorin nombrosos aspectes de les seves instal·lacions esportives per brindar als ciutadans una oferta de qualitat. En concret, l'accessibilitat arquitectònica, la disponibilitat de serveis auxiliars i l'ús d'energies renovables, serien els més susceptibles de millora en aquestes dues Comunitats. A nivell general, el percentatge d'espais esportius coberts i l'ús d'energies renovables, són les variables en les quals un major nombre de Comunitats Autònomes presenten valors inferiors a la mitjana nacional i que, per tant, també haurien de ser objecte d'actuacions de millora.

L'Indicador de Densitat mostra el nombre d'instal·lacions i espais esportius que hi ha per cada quilòmetre quadrat de superfície regional i, en conseqüència, ofereix informació sobre la proximitat dels equipaments esportius respecte als seus usuaris potencials. Aquest aspecte, tal com ha estat detectat en estudis previs (Ball *et al.*, 2001; Booth *et al.*, 2000; Brownson *et al.*, 2001; Giles-Corti i Donovan, 2002; Van Lenthe *et al.*, 2005) juga un paper molt important sobre les probabilitats que tenen els habitants d'un territori de ser físicament actius.

Doncs bé, els resultats obtinguts posen de manifest que les regions amb una major superfície presenten, lògicament, més problemes a l'hora d'aconseguir una

xarxa d'instal·lacions esportives distribuïda per tot el seu territori. Així, les Balears, les Canàries i, sobretot, Madrid, gràcies a la seva menor extensió, són les Comunitats que compten amb més densitat d'equipaments esportius als seus territoris respectius. Al contrari, algunes de les Comunitats Autònomes que ocupen les últimes posicions a l'Indicador Densitat (Castella i Lleó, Aragó, Extremadura i Castella-la Manxa), se situen també entre les més grans del territori espanyol. No obstant això, aquesta regla general mostra algunes excepcions com, per exemple, la positiva de Catalunya, que amb una gran extensió se situa en la cinquena posició a l'Indicador Densitat, i la negativa de la Rioja, que tot i ser la segona regió d'Espanya amb menor extensió, es troba en una situació poc favorable en aquest apartat. De tota manera, és important assenyalar que 11 Comunitats, no només les més grans en extensió, tenen una densitat d'instal·lacions esportives inferior a la mitjana.

Finalment, els resultats globals obtinguts amb l'ISID, posen de manifest que a Espanya hi ha importants desigualtats en la distribució territorial de l'oferta d'instal·lacions esportives. Així, malgrat l'augment significatiu de la infraestructura esportiva a nivell general (Gallard, 2007), les dades del CNID 2005 encara mostren grans diferències en les dotacions d'equipaments esportius entre les diferents Comunitats Autònomes, fruit de les desiguals polítiques, cultures esportives i realitats socials que presenten i han presentat en els últims temps. Les Balears, Catalunya i les Canàries són les tres Comunitats amb millors puntuacions en l'ISID, mentre que Extremadura, Castella-la Manxa, la Comunitat Valenciana i la Regió de Múrcia són les més mal classificades.

Per tant, podria dir-se que no totes les regions semblen oferir als seus habitants entorns igual de propicis per a la pràctica d'activitat física i/o esport. És més, aquestes desigualtats territorials en l'oferta, al costat d'altres factors, podrien donar lloc, com ja ha estat detectat en estudis previs, a notables diferències en els nivells d'activitat físicoesportiva entre els seus habitants (Eyler *et al.*, 2003; Giles-Corti i Donovan, 2003; Humpel *et al.*, 2004; Li *et al.*, 2005; Pascual *et al.*, 2007; Stahl *et al.*, 2001; Van Lenthe *et al.*, 2005; Wendel-Vos *et al.*, 2004). És evident que una anàlisi en profunditat d'aquest extrem al nostre país, requeriria el desenvolupament d'altres investigacions. No obstant això, si comparem el posicionament de les diferents Comunitats Autònomes espanyoles als Indicadors Població i/o Densitat (que són els que ofereixen informació sobre la pro-

ximitat i la disponibilitat d'instal·lacions esportives per als habitants) amb les seves corresponents taxes de pràctica esportiva segons l'última enquesta nacional (García, 2006), podem observar que, llevat d'algunes excepcions que requeririen una anàlisi específica, les Comunitats més ben posicionades als Indicadors Població i/o Densitat solen presentar majors taxes de pràctica esportiva entre els seus habitants. Al contrari, les pitjors posicionades en els esmentats Indicadors, tendeixen també a mostrar menors nivells de pràctica. Així doncs, aquesta investigació podria ser el punt de partida per a futurs estudis dirigits a analitzar les possibles relacions entre els nivells d'activitat física de la població i la disponibilitat d'instal·lacions esportives en les seves respectives àrees de residència.

Referències bibliogràfiques

- Andrews, G. J.; Sudwell, M. I. i Sparkes, A. C. (2005). Towards a geography of fitness: an ethnographic case study of the gym in British bodybuilding culture. *Social Science and Medicine*, 60 (4), 877-891.
- Bale, J. (2001). *Sport, place and the city*. London: Routledge.
- Ball, K.; Bauman, A.; Leslie, E. i Owen, N. (2001). Perceived environmental aesthetics and convenience and company are associated with walking for exercise among Australian adults. *Preventive Medicine*, 33, 434-440.
- Booth, M. L.; Owen, N.; Bauman, A.; Clavisi, O. i Leslie, E. (2000). Social-cognitive and perceived environmental influences associated with physical activity in older Australians. *Preventive Medicine*, 31, 15-22.
- Brownson, R. C.; Baker, E. A.; Houseman, R. A.; Brennan, L. K. i Bacak, S. J. (2001). Environmental and policy determinants of physical activity in the United States. *American Journal of Public Health*, 91, 1995-2003.
- Coates, D. i Humphreys, B. R. (2003). Professional Sports Facilities, Franchises and Urban Economic Development. *UMBC Economics Department Working Paper*, 3 (103), 1-23.
- Corti, B.; Donovan, R. J. i Holman, C. D. J. (1996). Factors influencing the use of physical activity facilities: results from qualitative research. *Health Promotion Journal of Australia*, 6, 16-21.
- Di Lorenzo, T. M.; Stucky-Ropp, R. C.; Vander Wal, S. J. i Gotham, H. J. (1998). Determinants of exercise among children. II. A longitudinal analysis. *Preventive Medicine*, 27, 470-477.
- Diez-Roux, A. V.; Link, B. G. i Northridge, M. E. (2000). A multilevel analysis of income inequality and cardiovascular disease risk factors. *Social Science and Medicine*, 50, 673-687.
- Ecob, R. i Macintyre, S. (2000). Small area variations in health related behaviours; do these depend on the behaviour itself, its measurement, or on personal characteristics? *Health and Place*, 6, 261-274.
- Eyler, A. A.; Brownson, R. C.; Bacak, S. J. i Housemann, R. A. (2003). The epidemiology of walking for physical activity in the United States. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 35, 1529-1536.
- Gallardo, L. (2007). *Censo Nacional de Instalaciones Deportivas de España-2005*. Madrid: Consejo Superior de Deportes. Ministerio de Educación y Ciencia.
- García, M. (2006). *Posmodernidad y deporte: Entre la individualización y la masificación*. Madrid: Consejo Superior de Deportes.
- Giles-Corti, B. i Donovan, R. J. (2002). The relative influence of individual, social and physical environment determinants of physical activity. *Social Science and Medicine*, 54, 1793-1812.
- Giles-Corti, B. i Donovan, R. J. (2003). Relative influence of individual, social environmental, and physical environmental correlates of walking. *American Journal of Public Health*, 93, 1583-1589.
- Hoehner, C. M.; Brennan, L. K.; Brownson, R. C.; Handy, S. L. i Killingsworth, R. (2003). Opportunities for integrating public health and the urban planning approaches to promote active community environments. *American Journal of Health Promotion*, 19 (1), 14-20.
- Humpel, N.; Owen, N.; Iverson, D.; Leslie, E. i Bauman, A. (2004). Perceived environment attributes, residential location, and walking for particular purposes. *American Journal of Preventive Medicine*, 26, 119-125.
- INE (2006). *España en cifras 2006*. Madrid: Instituto Nacional de Estadística.
- Li, F.; Fisher, K. J.; Brownson, R. C. i Bosworth, M. (2005). Multi-level modelling of built environment characteristics related to neighbourhood walking activity in older adults. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 59, 558-564.
- Macintyre, S. i Ellaway, A. (1998). Social and local variations in the use of urban neighbourhoods: a case study in Glasgow. *Health and Place*, 4, 91-94.
- Norton, R. K. (2007). Planning for School Facilities. School Board Decision Making and Local Coordination in Michigan. *Journal of Planning Education and Research*, 26 (4), 478-496.
- Parks, S. E.; Houseman, R. A. i Brownson, R. C. (2003). Differential correlates of physical activity in urban and rural adults of various socioeconomic backgrounds in the United States. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57, 29-35.
- Pascual, C.; Regidor, E.; Astasio, P.; Ortega, P.; Navarro, P. i Domínguez, V. (2007). The association of current and sustained area-based adverse socioeconomic environment with physical inactivity. *Social Science and Medicine*, 65, 454-466.
- Puig, N.; Martínez, J.; Pellegrino, P. i Lambert, C. (1993). Sports Facilities as a Revealing of a Society: The Spanish Case. *International Review for the Sociology of Sport*, 28, 203-220.
- Rahman, M. M. (2004). Regionalization of Urbanization and Spatial Development: Planning Regions in Bangladesh. *The Journal of Geographical Environment*, 4, 31-46.
- Sallis, J. F.; Johnson, M. F.; Calfas, K. J.; Caparosa, S. i Nichols, J. F. (1997). Assessing perceived physical environmental variables that may influence physical activity. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 68, 345-351.
- Sallis, J. F. i Owen, N. (1998). *Physical activity and behavioural medicine*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Stahl, T.; Rütten, A.; Nutbeam, D.; Bauman, A.; Kannas, L.; Abel, T.; Vinck, J. i Van Der Zee, J. (2001). The importance of the social environment for physically active lifestyle-results from an international study. *Social Science and Medicine*, 52, 1-10.
- Takano, T.; Nakamura, K. i Watanabe, M. (2002). Urban residential environments and senior citizens' longevity in megacity areas: The importance of walkable green spaces. *Journal Epidemiology and Community Health*, 56, 913-918.
- Van Lenthe, F. J.; Brug, J. i Mackenbach, J. P. (2005). Neighbourhood inequalities in physical inactivity: the role of neighbourhood attractiveness, proximity to local facilities and safety in the Netherlands. *Social Science and Medicine*, 60, 763-775.
- Wendel-Vos, G. C.; Schuit, A. J.; Boshuizen, H. C.; Saris, W. H. i Kromhout, D. (2004). Factors of the physical environment associated with walking and bicycling. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 36, 725-730.
- Wolsink, M. (2004). Policy beliefs in spatial decisions: contrasting core beliefs concerning space-making for waste infrastructure. *Urban Studies*, 4 (13), 2669-2690.